

Щодо деяких причин повернення

кримінальних справ на додаткове розслідування

О. Ю. Татаров

кандидат юридичних наук, доцент

Проведено системний аналіз окремих причин повернення на дослідження кримінальних справ за обвинуваченням щодо вчинення злочинів у сфері незаконного обігу наркотичних засобів, психотропних

речовин, їх аналогів та прекурсорів, запропоновано заходи щодо їх усунення.

Ключові слова: досудове розслідування, додаткове розслідування, фальсифікація матеріалів кримінальної справи, обвинувачення, обвинувальний висновок, неповнота досудового слідства.

Проведен системный анализ причин возвращения на исследование уголовных дел по обвинению в совершении преступлений в сфере оборота наркотических средств, психотропных веществ, их аналогов или прекурсоров. Предложены меры по устранению указанных проблем.

Ключевые слова: досудебное расследование, дополнительное расследование, фальсификация материалов уголовного дела, обвинение, обвинительное заключение, неполнота досудебного следствия.

It is held out the systematic analysis of the causes of returning the criminal cases for the additional investigation on charges of committing the crimes in the sphere of drug trafficking, psychotropic substances, their analogues or precursors. It is offered actions for the resection of these problems.

Keywords: the pre-trial investigation, an additional investigation, falsification of the criminal case, prosecution, indictment, incomplete pre-trial investigation.

У зв'язку з ратифікацією Конвенції про захист прав і основних свобод людини 1950 р. і низки Протоколів до неї (1997 р.), держава взяла на себе зобов'язання прийняти новий Кримінально-процесуальний кодекс України (далі – КПК) та діяти щодо прав і свобод людини відповідно до цієї Конвенції [1]. Але, незважаючи на такі зобов'язання перед Радою Європи, новий КПК в Україні до цього часу не прийнятий, а зміни, внесені до чинного КПК, не вирішили й не можуть вирішити більшість проблемних питань.

Зазначене стосується ефективності протидії конкретній групі розповсюджених кримінальних проявів. Йдеться, наприклад, про те, що наша країна активно підтримує ініціативи міжнародної спільноти щодо активізації боротьби з незаконним розповсюдженням наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів. Свідченням цьо-

го є ратифікація відповідних Конвенцій ООН 1961, 1971, 1988 рр.

Суспільно небезпечні наслідки поширення наркоманії, поряд із вжиттям соціальних, економічних, медичних та інших заходів, викликали потребу вдосконалення правових чинників, спрямованих проти незаконного обігу наркотичних засобів. Мається на увазі, зокрема, перегляд і доповнення чинного адміністративного і кримінального законодавства.

15 лютого 1995 р. Верховна Рада України прийняла блок спеціальних Законів: «Про обіг в Україні наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів і прекурсорів» [2], «Про заходи протидії незаконному обігу наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів та зловживанню ними» [3], з подальшим внесенням змін і доповнень до деяких законодавчих актів [4].

Зазначену проблематику досліджували Ю. В. Баулін, В. О. Глушков, О. М. Джужа, І. П. Лановенко, А. Ф. Зелінський, М. Й. Кор-

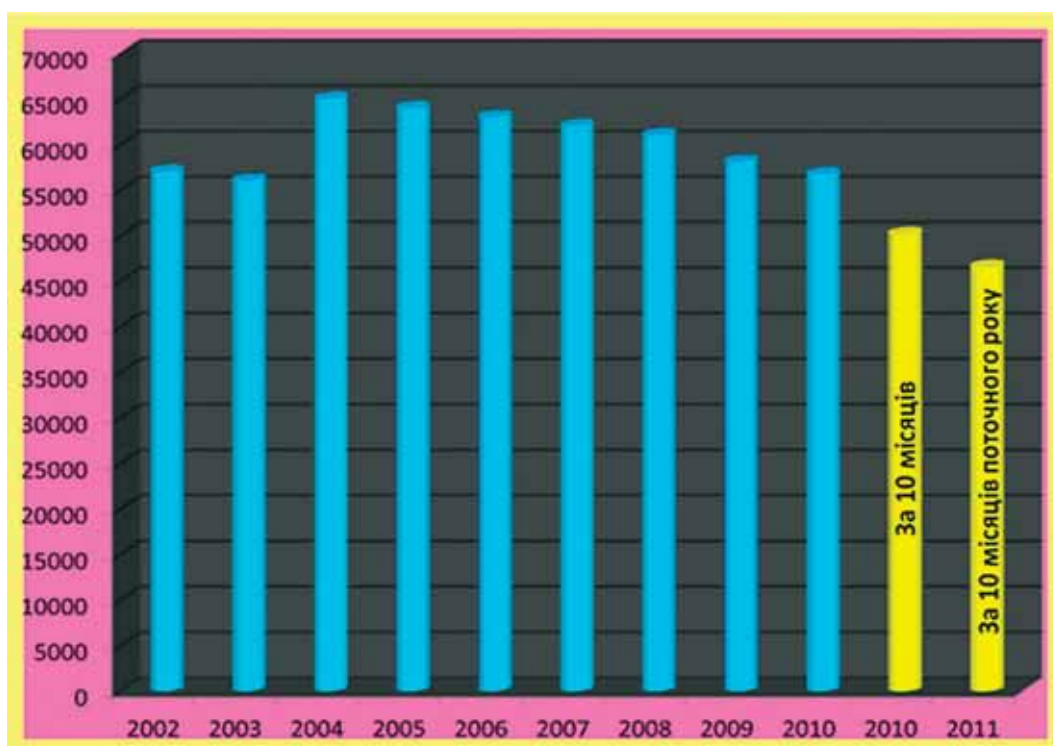

Рис. 1. Динаміка кількості наркозлочинців в Україні у 2002-2011 рр.

жанський, В. М. Кудрявцев, П. П. Михайленко, Д. Й. Никифорчук, В. В. Сташис, О. М. Стрильців, В. Я. Тацій, Ю. С. Шемшученко та ін. Більшість робіт перелічених науковців стосуються матеріального права, а процесуальні аспекти дещо недооцінювалися і потребують окремої уваги та вдосконалення.

У 2002-2003 роках, за даними статистики, кількість наркозлочинів складала трохи більше 57 тис., у 2004 р. вона збільшилась на 14,6% і дорівнювала понад 65,4 тис. У 2005-2008 роках спостерігалось поступове незначне зменшення таких проявів (за 2008 р. – більше 62 тис.).

Цей показник продовжує зменшуватися й протягом останніх років. Так, у 2009 р. зареєстровано 58076 злочинів зазначеної категорії та, відповідно, 56731 у 2010, що на 2,3 % менше. Станом на 10 місяців 2011 р. зареєстровано 46552 такі злочини, що на 7,73% менше, ніж за аналогічний період 2010 р.

При скороченні загальної кількості зареєстрованих злочинів їх питома вага серед всіх злочинів збільшилася з 12,8% у 2002 р. до 15,3% у 2010 р. Але незважаючи на той факт, що за статистикою загальна кількість зазначених злочинів поступово зменшувалась, досить високою була і залишається латентність цієї категорії злочинів, до того ж постійно вдосконалюються та видозмінюються способи їх вчинення.

Серед визначених і постійно здійснюваних на рівні держави невідкладних заходів з протидії таким проявам слід виокремити створення в структурі Головного слідчого управління МВС України профільного Управління з розслідування злочинів, пов'язаних з незаконним обігом наркотичних засобів, психотропних речовин та прекурсорів (наказ МВС України від 03.09.2008 р. № 421).

Після такого організаційно-штатного рішення в кожному ГУМВС, УМВС були визначені слідчі за спеціалізацією розслідування резонансних проявів в сфері наркозлочинів й надання методичної допомоги такого

спрямування іншим слідчим, на зразок слідчих-криміналістів, головним завданням яких є надання практичної і методичної допомоги слідчим у розслідуванні тяжких та особливо тяжких злочинів (наказ МВС України від 15.06.2011 р. № 336 «Про проведення експерименту щодо апробації вертикальної системи підпорядкування слідчих підрозділів органів внутрішніх справ України» [5]).

Слід об'єктивно зазначити, що науковою проблематикою в цій сфері значною мірою опікувалась Українська академія внутрішніх справ, творчий доробок якої і на той час був неперевершеним. Жоден з законодавчих і підзаконних актів, урядових рішень, ні одна відомча або міжвідомча інструкція, настанови і методичні рекомендації не готувались без участі фахівців академії, і ця тенденція зберігається.

Зокрема, на базі Національної академії внутрішніх справ постійно проводяться навчальні збори зі всіма категоріями працівників підрозділів боротьби з незаконним обігом наркотиків (далі – БНОН) (обласний, районний рівні, транспортні органи). А також слідчих з розглядом на семінарах і практикумах проблем виявлення і розслідування злочинів лінії боротьби з незаконним обігом наркотиків, в яких беруть участь науковці і фахівці факультету підготовки кадрів БНОН та її профільної лабораторії, досвідчені слідчі і оперативні працівники. Отримані знання у подальшому з урахуванням регіональної специфіки передаються слідчим ГУМВС, УМВС при проведенні занять в системі службової підготовки.

Проте, на жаль, залишається ще багато проблем кримінально-процесуального забезпечення протидії злочинам у сфері незаконного обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів і прекурсорів.

З метою підвищення ефективності реалізації державної політики у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин та прекурсорів, протидії поширенню наркоманії як однієї з основних реальних загроз

національній безпеці України, забезпечення повного і своєчасного виконання міжнародних зобов'язань України, які передбачені Конвенціями Організації Об'єднаних Націй – про наркотичні засоби (1961 р.), про психотропні речовини (1971 р.), про боротьбу проти незаконного обігу наркотичних засобів і психотропних речовин (1988 р.) і з урахуванням висновків Глави держави на нараді з керівниками правоохоронних органів щодо стану боротьби в Україні з незаконним обігом наркотиків, Указом Президента України від 13 квітня 2011 р. № 457/2011 затверджено Положення про державну службу України з контролю за наркотиками (далі – ДСКН України). ДСКН України визнається центральним органом виконавчої влади, діяльність якого спрямовуватиметься і координуватиметься Кабінетом Міністрів України. Серед його головних завдань – формування та забезпечення реалізації державної політики з питань обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів і прекурсорів, протидії їх незаконному обігу, а також координація діяльності органів виконавчої влади з цих питань.

Проте вважається за необхідне особливо уважно і виважено вивчити питання доцільності створення у зазначеній службі слідчих підрозділів, які б розслідували цю категорію кримінальних справ. Слід, зокрема, звернутись до ще недавньої практики, коли згідно з Законом України «Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю» (1993 р.) до управлінь по боротьбі з організованою злочинністю входили слідчі підрозділи, які мали розслідувати злочини, викриті їхніми колегами-оперативниками. На той час серед науковців і практичних працівників виникали питання стосовно доречності існування таких слідчих підрозділів у підпорядкуванні УБОЗ – органу дізнання [6]. У 2004 році зазначені слідчі підрозділи були виведені з підпорядкування УБОЗ. Але 23 жовтня 2009 року Верховна Рада ухвалила поправки до Закону «Про організаційно-правові основи боротьби з орга-

нізованою злочинністю», відповідно до яких як ГУБОЗ МВС України, так і УБОЗ в областях знову були передані в підпорядкування слідчі підрозділи, а в невдовзі (02.12.2010 р.) Верховна Рада України ухвалила законопроект «Про внесення змін до статті 9 Закону «Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю» і положення про те, що до структури підрозділів по боротьбі з організованою злочинністю входять слідчі підрозділи, було виключено. Таке може статись і зі слідчими підрозділами у складі ДСКН України.

У рамках цієї статті зупинимось і на питаннях якості досудового слідства, адже це основне, що забезпечує ефективний захист прав осіб на даному етапі встановлення істини по справі.

Одним з критеріїв якості досудового слідства є повернення зазначеної категорії справ на додаткове розслідування. За 10 місяців 2011 року цей показник складав 418 кримінальних справ, і найбільше на додаткове розслідування повернуто справ з числа порушених за ст. 309 (231) та ст. 307 (158) Кримінального кодексу України (далі – КК України). Зазначена категорія злочинів є особливо небезпечною, адже наркозбувачі постійно втягують інших осіб до вживання наркотичних засобів, що прямо пропорційно збільшує кількість злочинів, передбачених ст. 309 КК України, а також породжує в нашій державі інші антисоціальні явища.

За даними статистики, протягом 10 місяців цього року зареєстровано 14429 злочинів, передбачених ст. 307 КК України. Закінчено 5886 справ, з них направлено прокурору відповідно до ст. 225 КПК України 5755 справ. Для додаткового розслідування повернуто, як зазначено вище, 158 кримінальних справ (органами прокуратури – 66, судами – 92).

Основними причинами повернення кримінальних справ для організації додаткового розслідування виявилися такі:

- фальсифікація матеріалів кримінальної справи, що часто виражається у внесенні не-

правдивих відомостей та складанні неправдивих документів до кримінальної справи. Так, 28.04.2011 р. Новокаховським міським судом Херсонської області повернуто на додаткове розслідування кримінальну справу за обвинуваченням громадянина С. у вчиненні злочину, передбаченого ч. 2 ст. 307 КК України. Кримінальна справа перебувала в слідчому відділенні Новокаховського міського відділу в провадженні слідчого. Під час провадження досудового слідства обвинуваченому захисника не призначено, окремі слідчі дії проводились без участі громадянина С., посилаючись на те, що він відмовлявся від підпису. Вже в ході судового розгляду встановлено, що всі слідчі дії, які виконані слідчим з 17.07.2010 р. до закінчення досудового слідства (тобто до 30.08.2010 р.), виконані з порушенням вимог кримінально-процесуального законодавства – в указаний період громадянин С. перебував у ІТТ та СІЗО.

За інформацією ІТТ Цюрупинського районного відділу УМВС України, громадянин С. з 19.07.2010 р. по 22.07.2010 р. перебував в ІТТ, і там слідчі дії з ним не проводилися. Також під час судового слідства встановлено, що вперше громадянин С. прибув до Криворізького слідчого ізолятора 21.08.2010 р., вибув 02.10.2010 р. до СІЗО м. Херсона. Передбачені нормативними актами вимоги щодо порядку проведення слідчих дій і відповідні письмові запити до СІЗО за цей період не надходили.

Таким чином, громадянин С. безпідставно перебував під вартою, а у той час слідчі дії проводилися з ним «формально», лише на папері (він перебував у СІЗО і фізично не міг брати участь у слідчих діях, про які складені процесуальні протоколи).

- Неповнота досудового слідства, тобто порушення вимог ст. 22 КПК України щодо всебічного, повного й об'єктивного дослідження обставин справи, яку неможливо усунути в судовому засіданні. Ця причина є найбільш розповсюдженою. Наприклад, Апеляційним судом Луганської області по-

вернуто на додаткове розслідування кримінальну справу за обвинуваченням громадянина К. у вчиненні злочинів, передбачених ч. 1 ст. 309, ч. 2 ст. 307 КК України, та громадянина Ж. у вчиненні злочину, передбаченого ч. 2 ст. 307 КК України. Під час досудового слідства Ж. дав показання щодо його зв'язків з особами, які відбувають покарання в Старобельському СІЗО. Він передавав їм продукти харчування, в яких приховував наркотичні засоби, за що отримував грошові винагороди. Зазначені факти органами слідства під час провадження досудового слідства не перевірено.

- Неправильна кваліфікація слідчими ОВС вчиненого злочину та неконкретизація пред'явленого обвинувачення. 22.04.2011 р. прокуратурою Гайворонського району Кіровоградської області повернуто на додаткове розслідування кримінальну справу, порушену відносно громадянина З. за ознаками злочинів, передбачених ч. 2 ст. 311 та ч. 2 ст. 307 КК України, оскільки всупереч вимогам ст. 132 КПК України в постанові про притягнення особи як обвинуваченого в повному обсязі не зазначено кваліфікацію вчинених обвинуваченим дій.

- Неналежне ставлення слідчого до виконання службових обов'язків, винесення постанов про притягнення як обвинуваченого у порушення вимог ст. 132 КПК України. Непоодинокі випадки, коли у постанові про притягнення обвинуваченого до кримінальної відповідальності відсутні посилання на конкретні пункти або частини статті КК України. За наявності зазначеного недоліку у суду є всі підстави для повернення справи на додаткове розслідування, оскільки в такому випадку обвинуваченому буде пред'являтися фактично нове обвинувачення, а тому йому необхідно забезпечити передбачені процесуальним законом можливості для захисту.

Повернення кримінальних справ на додаткове розслідування часто є наслідком недотримання «Інструкції з організації взаємо-

дії органів досудового слідства з оперативними підрозділами органів внутрішніх справ України на стадіях документування злочинних дій, реалізації оперативних матеріалів, розслідування кримінальних справ та їх розгляду в суді» (затверджена наказом МВС України від 07.09.2005 р. № 777) [7], відсутності належної взаємодії працівників оперативних служб та слідчих, а також неналежне супроводження оперативними працівниками кримінальної справи при її розгляді в суді.

Прикладом слугує кримінальна справа, порушена слідчим слідчого відділу Дніпродзержинського міського управління ГУМВС України в Дніпропетровській області відносно громадянина К. за ознаками злочинів, передбачених ч. 2 ст. 307, ч. 1 ст. 311 КК України.

Постановою Баглійського районного суду м. Дніпродзержинська справу повернуто для проведення додаткового розслідування у зв'язку з невиконанням Баглійським райвідділом постанови вищезазначеного суду про зміну обвинуваченій запобіжного заходу на взяття її під варту та не встановлено її фактичне місце проживання.

- Порушення вимог кримінально-процесуального законодавства, в т. ч. порушення права на захист осіб, які притягуються до кримінальної відповідальності.

Так, кримінальну справу, порушену слідчим в Автономній Республіці Крим відносно громадян Т. та К. за ознаками злочинів, передбачених ч. 1 ст. 309, ч. 2 ст. 307, ч. 1 ст. 311 КК України, прокуратурою Автономної Республіки Крим повернуто для проведення додаткового розслідування у зв'язку з тим, що на порушення вимог ст. 44 КПК України обвинуваченому Т., якому встановлено діагноз: «олігофренія, легкий ступінь дебільності», не було забезпечено право на захист, оскільки через свої психічні вади він не міг сам реалізувати своє право на захист.

Прикладом незаконного притягнення громадян до кримінальної відповідальності, що мало наслідком їх виправдання, є той факт, що 22.03.2011 р. Советським район-

ним судом м. Макіївка Донецької області винесено вирок, відповідно до якого визнано невинним та виправдано обвинуваченого за ч. 1 ст. 309, ч. 2 ст. 307, ч. 1 ст. 311, ч. 1 ст. 317 КК України громадянина Г. Оскільки обшук за місцем його проживання проведено з порушенням вимог кримінально-процесуального законодавства – без участі понятих. До того ж, ще до розгляду справи в суді були знищені речові докази у справі, а саме шприци із залишками психотропної речовини, які знаходилися на зберіганні в камері речових доказів Советського районного відділу Макіївського міського управління. Свідки (члени комісії із знищення речових доказів) у судовому засіданні показали, що участі в знищенні речових доказів не брали та підписи у вказаному акті не ставили. Зазначене надало суду підстави вважати, що речові докази знищено (навмисно або помилково), що позбавило можливості суд додатково призначити судово-хімічну експертизу на предмет встановлення ідентичності психотропних речовин, вилучених під час обшуку в помешканні громадянина Г. Останній категорично заперечив свою причетність до вчинення ним зазначених злочинів та наполягав на тому, що саме працівники міліції підкинули йому до квартири шприци із психотропною речовиною.

Наведене вище дає підстави зробити висновки про те, що причинами, які призводять до вказаних суттєвих недоліків та стають підставами для повернення судами кримінальних справ на додаткове розслідування, часто є: незнання та неправильне застосування слідчими кримінального й кримінально-процесуального законодавства, невміння оцінити та дати правильну юридичну оцінку зібраним доказам.

На якість досудового провадження також впливає недостатній рівень службової дисципліни працівників органів внутрішніх справ при виконанні судових рішень, у першу чергу, з питань доставки учасників кримінального процесу в судові засідання. У ба-

гатьох випадках справи повернуто на додаткове розслідування через невиконання чи виконання не в повному обсязі судових рішень, організація виконання яких покладається на органи дізнання, які безвідповідально ставляться до своїх службових обов'язків та обмежуються лише направленням (оформленням) рапорту про неможливість виконання рішення суду у зв'язку з відсутністю особи за місцем проживання.

Іноді зумовлює негативи й поверховість в оцінці керівниками якості та повноти збору матеріалів дослідчих перевірок. Відповідно до наказу МВС «Про проведення експерименту щодо апробації вертикальної системи підпорядкування слідчих підрозділів органів внутрішніх справ України» від 15.06.2011 р. № 336, начальник слідчого підрозділу, у разі неякісного збирання матеріалів органом дізнання, повинен повернути їх на доопрацювання, даючи при цьому письмові вказівки щодо усунення недоліків, а за відсутності складу злочину повертати матеріали органу дізнання для прийняття рішення згідно з чинним законодавством [5].

Слід нагадати, що згідно з постановою Пленуму Верховного Суду України від 11.02.2005 р. № 2 «Про практику застосування судами України законодавства, що регулює повернення кримінальних справ на додаткове розслідування» досудове слідство визнається неповним, якщо під час його провадження всупереч вимогам ст. ст. 22 і 64 КПК України не були досліджені або були поверхово чи однобічно досліджені обставини, які мають істотне значення для правильного вирішення справи. У більшості випадків при невиконанні судових рішень таку неповноту досудового слідства неможливо усунути в судовому розгляді, й, відповідно, справи повертаються для провадження додаткового розслідування [8].

Відповідно до частини 1 статті 281 КПК України, повернення справи на додаткове розслідування зі стадії судового розгляду допускається лише тоді, коли неповно-

та або неправильність досудового слідства не може бути усунута в судовому засіданні [9, с. 603].

Помилки, які допускаються в результаті неухважності під час складання основних процесуальних документів, також є причинами повернення кримінальних справ на додаткове розслідування.

У науковій літературі є різні класифікації порушень, які допускаються при складанні обвинувального висновку. Зокрема, С. В. Бурмагін визначає такі групи порушень: неправильне зазначення в обвинувальному висновку даних про особу обвинуваченого, потерпілого та інших учасників процесу; недоліки й упушення при викладенні в обвинувальному висновку фабули, змісту та формулювання обвинувачення;

порушення, які пов'язані з викладенням доказів;

інші порушення, допущені безпосередньо при складанні обвинувального висновку;

порушення та недоліки, допущені при винесенні постанови про притягнення особи як обвинуваченого;

інші порушення кримінально-процесуального закону [10, с. 61].

Погоджуємося з думкою зазначеного автора, але вважаємо за необхідне дещо конкретизувати порушення, які допускаються під час складання обвинувального висновку, а саме:

обвинувальний висновок не підписаний слідчим або не затверджений прокурором, або до нього не додані передбачені законом додатки;

в обвинувальному висновку відсутні або неправильно вказані дані про особу обвинуваченого, потерпілого й інших учасників процесу;

явною є невідповідність обвинувачення, викладеного у постанові про притягнення як обвинуваченого, змісту обвинувачення, що викладене в обвинувальному висновку;

в обвинувальному висновку відсутні або неправильно вказані дані про розмір або характер заподіяної злочином шкоди;

порушення допущені при викладенні в обвинувальному висновку фабули кримінальної справи, формулювання обвинувачення й юридичної кваліфікації вчиненого обвинуваченим злочину.

Виявлення суддею під час попереднього розгляду справи таких недоліків може свідчити про порушення права обвинуваченого на захист і бути підставою повернення кримінальної справи на додаткове розслідування. Також слід зазначити, що відповідно до п. 10 постанови Пленуму Верховного Суду України «Про застосування законодавства, яке забезпечує право на захист у кримінальному судочинстві» № 6 від 24.10.2003 р., недотримання органами досудового слідства вимог ст. 132 КПК України може бути підставою повернення кримінальної справи на додаткове розслідування [11, с. 48].

Так, 8.02.2011 р. Дніпровським районним судом м. Херсон повернуто на додаткове розслідування кримінальну справу, порушену відносно громадянина Б. за ознаками злочинів, передбачених ч. 2 ст. 307, ч. 2 ст. 311, ч. 2 ст. 315 КК України, яка перебувала в провадженні слідчого відділення Дніпровського районного відділу УМВС України в Херсонській області, оскільки в описовій частині обвинувального висновку всупереч вимогам ст. 223 КПК України у 2-му та 6-му епізодах не зазначено місце та час учинення злочину, а також місце та час складання обвинувального висновку.

Аналогічна ситуація й по кримінальній справі за обвинуваченням громадянина О., якого 19.11.2010 р. вироком Дзержинського міського суду визнано винним у вчиненні злочину, передбаченого ч. 2 ст. 307 КК України, та засуджено до 5 років позбавлення волі. Однак Апеляційним судом м. Донецьк вирок Дзержинського міського суду скасовано, а справу повернуто на додаткове розслідування, оскільки при складанні обвинувального висновку органом досудового слідства в резолютивній частині не вказано статтю кримінального закону, яка передбачає ін-

кримінований обвинуваченому злочин, чим порушено вимоги ст. 223 КПК України.

Зазначені упущення та інші проблемні питання і конструктивні пропозиції щодо вдосконалення кримінально-процесуального законодавства та практики його застосування були предметом розгляду на проведенні ГСУ МВС України відеоселекторній нараді керівництва слідчих підрозділів органів внутрішніх справ України (15.09.2011 р.).

З метою підвищення професійного рівня працівників слідчих підрозділів прийнято рішення про вдосконалення системи службової підготовки особового складу слідчих підрозділів ГУМВС, УМВС України, зокрема у 2011-2012 навчальному році запроваджуються щотижневі заняття з розглядом проблемних питань, у тому числі щодо розкриття та розслідування злочинів, пов'язаних зі збутом наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів і прекурсорів з обов'язковим залученням до розгляду тем представників суду та прокуратури, з обговоренням виявлених причини і умов, що сприяли поверненню кримінальних справ на додаткове розслідування.

Рекомендовано також активізувати цілову співпрацю з факультетом підготовки працівників для підрозділів БНОН та профільною науковою лабораторією проблем протидії незаконному обігу наркотиків НАВС, а також ознайомлення з матеріалами розміщеного і постійно оновленого стенду в музеї з проблематики протидії незаконному обігу наркотиків Міністерства внутрішніх справ України.

Начальникам слідчих управлінь (відділів) доручено забезпечити вивчення керівниками підпорядкованих слідчих підрозділів усіх кримінальних справ, особливо перед направленням їх до органів прокуратури для затвердження обвинувального висновку, та організувати належну взаємодію слідчих з оперативними працівниками у протидії наркозлочинності.

Список використаної літератури

1. Про ратифікацію Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року, Першого протоколу та протоколів № 2, 4, 7 та 11 до Конвенції: Закон України від 17 лип. 1997 р. № 475/97-ВР. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>
2. Про обіг в Україні наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів і прекурсорів: Закон України // Відомості Верховної Ради України. – 1995 р. – № 10. – С. 60.
3. Про заходи протидії незаконному обігу наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів та зловживанню ними: Закон України від 15.02.1995 р. № 62/95-ВР. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua>
4. Про внесення змін і доповнень до деяких законодавчих актів України у зв'язку з прийняттям Закону України «Про обіг в Україні наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів і прекурсорів» та Закону України «Про заходи протидії незаконному обігу наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів та зловживанню ними»: Закон України від 15 лют. 1995 № 64/95-ВР. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>
5. Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю: Закон України від 30 чер. 1993 р. № 3341-ХІІ. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>
6. Про проведення експерименту щодо апробації вертикальної системи підпорядкування слідчих підрозділів органів внутрішніх справ України: Наказ Міністерства внутрішніх справ від 15.06.2011 р. № 336. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://umdpl.info/index>
7. Про затвердження Інструкції з організації взаємодії органів досудового слідства з оперативними службами органів внутрішніх справ України в розкритті і розслідуванні вчинених злочинів: Наказ Міністерства внутрішніх справ України від 07.09.2005 р. № 777. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://document.org.ua/nakaz-mvs-ukrayini>
8. Про практику застосування судами України законодавства, що регулює повернення кримінальних справ на додаткове розслідування: Постанова Пленуму Верховного Суду України // Вісник Верховного Суду України. – 2005. – № 2. – С. 34.
9. Кримінально-процесуальний кодекс України: Науково-практичний коментар / За заг. ред. В. Т. Малярєнка, Ю. П. Аленніна. – Х.: ТОВ «Одіссей», 2008. – 944 с.
10. Бурмагин С. В. Возвращение уголовных дел прокурору в порядке ст. 237 УПК РФ (комментарий судебной практики) / С. В. Бурмагин // Российская юстиция. – 2005. – № 1. – С. 61.
11. Про застосування законодавства, яке забезпечує право на захист у кримінальному судочинстві: Постанова Пленуму Верховного суду України // Вісник Верховного Суду України. – 2003. – № 6. – С. 48.
12. Боголюбова Т. А., Толпекін К. А. Наркотицизм и наркомания: основные направления борьбы и профилактики // Советское государство и право. – 1987. – № 1. – С. 79-86.
13. Землюков С. В. Международно-правовые, федеральные и региональные проблемы борьбы с наркоманией // Современные проблемы борьбы с транснациональной преступностью: Материалы междунауч.-практ. конф. (г. Сочи, 9-12 октября 2000 г.) – Краснодар: Изд-во Кубанского ун-та, 2000. – С. 182-187.
14. Кузнецова Н. Ф. Эффективность правовых средств борьбы с наркотицизмом // Вестник МГУ. Серия 11. Право. – 1988. – № 2. – С. 32-40.
15. Шарай Л. Щодо поняття підпільної нарколабораторії // Право України. – 2001. – № 1. – С. 93-95.